

Беларускія прыказкі і прымаўкі

Прыказкі і прымаўкі — своеасаблівая энцыклапедыя жыцця народа ў розныя гістарычныя эпохі.

Прыказка — гэта агульнавядомае кароткае выслоўе з павучальным сэнсам. Прымаўка — агульнавядомы ўстойлівы выраз, звычайна вобразны, які адрозніваецца ад прыказкі тым, што не з'яўляецца скончаным суджэннем і звычайна не мае павучальнага зместу.

У афарыстычнай творчасці беларускага народа прыказкі і прымаўкі карыстаюцца найбольшай папулярнасцю. Яны ярка адлюстроўвалі маральна-этнічныя і эстэтычныя ідэалы, погляд на працу, жыццёвы вопыт, народную мудрасць увогуле. У некаторых з іх адбіліся язычніцкія ўяўленні.

Пра час

Дарагое яечка да Вялікадня. *Дорога ложка к обеду.*

Гуляй, гуляй, ды дзела не кідай. *Делу время – потехе час.*

Пакуль жаніцца, загаіцца = Пакуль шлюб браць — нічога не знаць. *До свадьбы заживет.*

Пра працу

Любіш паганяць – любі і каня гадаваць. *Любишь кататься – люби и саночки возить.*

Дзе кухарак шэсць, там няма чаго есць. *У семи няnek дитя без глаза.*

Хто дбае, той мае = Гаспадарка — клапатарка = Хто поля годзіць, у таго жыта родзіць = Дзе гаспадар ходзіць, там ніўка родзіць = Пільнуй гаспадаркі — будуць у гаршку скваркі. *Доход не живет без хлопот.*

Скончыў работу — гуляй у ахвоту = Перш папрацуй, а тады й патанцуй = Службу справіў — і гуляй. *Сделал дело — гуляй смело.*

Ляжачыя і грошы ржавеюць = Пад ляжачы камень вада не бяжыць (не падплыве). *Под лежащий камень и вода не течет.*

Пра словы і мову

Конь вырвецца — здагоніш, а слова вырвецца — не зловіш = Выказанага слова да губы не вернеш = Са свайго языка спусціш — на чужым не зловіш = Слова як птушка: выпусціў — не вернеш = Сказанае слова за хвост не зловіш = Сліны не падымеш, а слова не вернеш. *Слово не воробей: вылетит — не поймаешь.*

Слова — вецер, а пісьмо — грунт = Што напісана пяром, не выйме і сякера. *Что написано пером, того не вырубишь топором.*

На ўзвей (вей) ветру пускаць = На звей (вей, узві, збой) вецер гаварыць. *Бросать (слова) на ветер.*

Слова не пазычае = Спрытны на язык = На кожнае слова адказ гатовы. *За словом в карман не лезет.*

Дробным макам рассыпацца = Языком слаць = Словамі як пер'ем слаць. *Рассыпаться бисером (мелким бесом).*

Гаварыў бы па-польску, ды язык конскі, гаварыў бы па-англійску, ды язык слізкі.

Будзем мове вучыцца, пакуль смерць не лучыцца.

Прымаўкі ды прыказкі — роднай мовы прывязкі.

Усяму пачатак — родная мова.

Хто забыў сваіх продкаў — сябе губляе, хто забыў сваю мову — усё згубіў.

Пра дом і сям'ю

Добра на Доне, ды лепей у сваім доме. *В гостях хорошо, а дома лучше.*

Няма роду без выроду = У балоце не без чорта, а ў роду не без выроду = У кожнай чарадзе авечку з матыліцамі знойдзеш = І на здаровай яблыні гнілы яблык знойдзеца = І ў добрай сям'і вырадак бывае = Няма лесу без воўка, а сяла без злодзея. В семье не без урода.

Сямейка малая — (усім) работы хапае = Гурт невялічкі — гуляць няма звычкі = Былі бы мы сямёра, змаглі б усё ўчора. *Дом невелик — гулять не велит.*

Якое карэнне, такое і насенне = Які куст, такі і парастак = Які род, такі й плод. *Каково семя, таково и племя.*

Пра каханне

Без сонейка свету не быць, без мілага нельга жыць = Цяжка ўздыханне — далёка каханне. *Не мил свет, когда милого нет.*

Не прыгожая прыгожа, а каханая прыгожа = Не тое хораша, што хораша, але тое, што каму даспадобы. *Не по хорошу мил, а по милу хорош.*

Хоць у будане жыць, абы з каханым быць — Хоць пад лаўкаю сядзець, абы на харошага глядзець = Хоць без хлеба пасяджу, але ж на любага пагляджу = Хоць у адной лёлі (сарочцы), абы па любові. *С милым рай и в шалаше.*

Пра розум і веды

За дурной галавой нагам неспакой (бяда, гора) = За дурною галавою і нагам няма спакою = Скупы двойчы плоціць, а дурны двойчы ходзіць = Галава нагам зладзей. *Бестолковая голова ногам покоя не даёт.*

Свой розум мець = Сваім одумам (сваім розумам) жыць. *Жить своим умом.*

Без мукі няма навукі. Цяжка ў школе, дык лёгка ў полі. *Тяжело в учении, легко в бою.*

Век жыві — век вучыся. *Век живи — век учись.*

За багацце розуму не купіш. = Розум не купіш — у галаву не ўльеш.

Хто без навукі, той як бязрукі.

Пра багацце

Багаты Хадот: сабака ды кот = У вераб'я багатая сям'я: у кожнага верабейкі па тры капейкі. *Богатому черти деньги куют.*

Багатыр дзівіцца, чым худак жывіцца = Багаты дзівіцца, чым бедны жывіцца, а бедны смяецца, дзе ў багатага дзяецца = Багаты не ведае, чым бедны абедае. *Богач удивляется, чем голь пробавляется.*

Бог не цяля, бачыць (пазнае) круцяля = Бог не Мікітка, павыламіць лыткі = Бог бачыць з неба, што каму трэба = Бог ведае, хто што робіць і хто як абедае = Бог не гуляе, шмат палатна мае ды багатым торбы нагатаўляе. *Бог видит, кто кого обидит.*

Даў Бог дурню хлеба, ды той не ўмеў спажыць як трэба = Што Бог ні даў, усё ўторбу = І Халімон танцуе, калі яму шанцуе = Калі папу ўдаецца, то і пападзя смяецца. *Бог даёт — и дурак берёт.*

Не будзь ласы на чужыя каўбасы. *На чужой каравай рот не разевай.*

Хто чужога жадае, часта сваё пакладае = Не ганіся за чужым, не трэба будзе плаціць сваім = Чужое ўзяць — сваё згубіць = Не бяры чужога: аддасі сваё = Ты па чужое, а чорт па тваё. *Кто чужого желает, скоро своё потеряет.*

Быў бы хлеб, а мышы збягуцца = Абы хлеб быў, а нахлебнікі будуць = Абы было ў торбе, то з'ем і на горбе = На воўну авец знойдзецца й кравец = Абы падла — вароны назлятаюцца = Быў бы куст, а варона знойдзецца = Абы тавар — купец будзе. *Был бы хлеб, а зубы сыщутся.*

Быў бы араты, будзе й прыганяты = Былі б дурні, а паны знойдуцца = Абы спіна — пуга знойдзецца = Быў бы азадак, а лазы хопіць = Быў бы лоб, а горб будзе. *Была бы шея, а ярмо найдётся.*

Пра сяброў

Чалавек без сяброў, што печ без дроў = Чалавек без сябра, што ежа без солі = І службу службы, і сябру дапамажы = Няма грошай — не бяда, як сяброў грамада = Лепш сто сяброў, чым сто рублёў. *Не имей сто рублей, а имей сто друзей.*

Пра ворагаў

Не будзь горкі — праклянучь, не будзь салодкі — пракаўтнуць = Будзешь горкі — праплююць, а салодкі — праглынуць = Не будзь салодкі, бо пераліжучь; не будзь горкі, бо пераплююць. *Будешь сладок — живьём проглотят, будешь горек — проклянут.*

Пра Бога

Бог не папусціць, свіння не ўкусіць = Калі Бог не дасць смерці, дык невозьмуць і чэрці = Як Бог дапусціць, то й святыя не абароняць. *Бог не выдаст, свіння не съест.*

Ведаў Бог, што не даў свінні рог = Не дай Бог свінні рог = Бачыў Бог, што не даў свінні рог, бо ўвесь свет спарола б. *Бодливой корове Бог рог не даёт.*

Скажы дурному паклоны біць, то ён і лоб паб'е = Дурань і мяла зломіць = Разумны работу зробіць, а дурань і мяла зломіць = Дай дурню брытву, то ён зарэжацца = Не хадзіў шалудзька Богу маліцца, а як пайшоў, дык і лоб разбіў = Дурань і молячыся лоб паб'е. *Заставь дурака Богу молиться — он и лоб расшибёт.*

Божа памажы, але й сам падб'яжы (але і сам не ляжы) = Памажы Божа, але й ты не ляжы, нябожа = На Бога спадзявайся, але і сам старайся = Працуй, нябожа, то і Бог паможа = Чакай збавення з неба, а тым часам хлеба трэба. *На Бога надейся, а сам не плошай.*

Пра поспех

Прыйдзе, тата, і наша свята = Будзе і на вашай вуліцы кірмаш = Будзе і на маім рынку торг (кірмаш). *Будет и на нашей улице праздник.*

Загляне сонца і ў наша ваконца = Калісь засвеціць сонца і ў наша ваконца = І наша сонца ўвойдзе ў ваконца = Прыйдзе тая нядзеля, што будзе й маё вяселле = Калісьці й наш Бог праспіцца. *Будет и наше время.*

І сена цэлае, і козы сытыя. *И волки сыты, и козы целы.*

Літаратура

<https://planetabelarus.by/sights/natsionalnaya-biblioteka-belarusi>